ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ
Τεύχος 210, Νοέμβριος 2013

ΙΝΕ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Οι κατευθύνσεις της οικονομικής πολιτικής το 2013

Η ανεργία των νέων

• Δραστηριότητες ΙΝΕ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Τεύχος 210, Νοέμβριος 2013

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Οι φορείς άσκησης της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα επιδίδονται, ήδη από το φθινόπωρο του 2012, σε μια προσπάθεια αλλαγής του ψυχολογικού κλίματος στις αγορές ισχυριζόμενοι ότι η ελληνική οικονομία παρουσιάζει σημεία ανάκαμψης. Συχνές είναι οι αναφορές σε μια υποτιθέμενη αύξηση των ελληνικών εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, η οποία θα σηματοδοτούσε την επιτυχία της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης και την έναρξη της πορείας προς την έξοδο από την κρίση. Όμως, οι εξαγωγικές επιδόσεις δεν παρουσιάζουν καμία βελτίωση, αντίθετα μειώνονται. Επομένως, ο στόχος της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης να δημιουργηθεί ένα εξωστρεφές μοντέλο ανάπτυξης στην Ελλάδα δεν έχει επιτευχθεί. Η αρκετά ταχεία βελτίωση στο εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών οφείλεται αποκλειστικά στην ραγδαία μείωση του όγκου των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών που συνοδεύει την βαθύτατη ύφεση της ελληνικής οικονομίας, με αποτέλεσμα την οικονομική εξαθλίωση, τη φτώχεια και την ανέχεια ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων με τεράστια αύξηση της ανεργίας, όπου σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, αυτή θα ξεπεράσει το 30% έως το τέλος του χρόνου. Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ σε αυτό το τεύχος παρουσιάζει τις βασικές κατευθύνσεις της οικονομικής πολιτικής, καθώς και άρθρο για την απασχόληση και την ανεργία των νέων. Επιπλέον, παρουσιάζει τις δραστηριότητες του ΙΝΕ το τελευταίο διάστημα.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ • ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΣΕΕ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Γιάννης Παναγόπουλος
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Σάββας Ρομπόλης, Γιάννης Κουζής, Βασίλης Παπαδόγαμβρος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: Σάββας Ρομπόλης
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: Γ. Κολλιάς, Δ. Κατσορίδας
ΓΡΑΦΕΙΑ: Ιουλιανού 24 Αθήνα, Τηλ: 210 8202247, Fax: 210 8202202
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ: www.inegsee.gr • **ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:** vpetrak@inegsee.gr
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ: ΚΑΜΠΥΛΗ, Αντιγόνης 60, Τηλ: 210 5156820, Fax: 210 5156811

ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Του Ηλία Ιωακείμογλου

1. Οι πρόσφατες κοινωνικο-οικονομικές και αναπτυξιακές εξελίξεις

Οι φορείς άσκησης της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα επιδίδονται, ήδη από το φθινόπωρο του 2012, σε μια προσπάθεια αλλαγής του ψυχολογικού κλίματος στις αγορές ισχυριζόμενοι ότι η ελληνική οικονομία παρουσιάζει σημεία ανάκαμψης.

Συχνές είναι οι αναφορές σε μια υποτιθέμενη αύξηση των ελληνικών εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, η οποία θα σηματοδοτούσε την επιτυχία της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης και την έναρξη της πορείας προς την έξοδο από την κρίση. Όπως αποδεικνύεται στο Μέρος 2, όμως, οι εξαγωγικές επιδόσεις δεν παρουσιάζουν καμία βελτίωση, αντίθετα μειώνονται. Επομένως, **ο στόχος της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης** να δημιουργηθεί ένα εξωστρεφές μοντέλο ανάπτυξης στην Ελλάδα δεν έχει επιτευχθεί. Η αρκετά ταχεία βελτίωση στο εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών οφείλεται αποκλειστικά στην ραγδαία μείωση του όγκου των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών που συνοδεύει την βαθύτατη ύφεση της ελληνικής οικονομίας.

Μια τέτοια εξέλιξη, όμως, δύσκολα μπορεί να εκληφθεί ως αλλαγή στη διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας ή ως κάποιο είδος επιτυχίας. Εκτός, βέβαια, εάν αναμένει κάποιος, ότι η παρατεταμένη εσωτερική υποτίμηση θα οδηγήσει σε προσαρμογή των καταναλωτών σε πιο λιτά καταναλωτικά πρότυπα τα οποία θα παγιωθούν, και διαμέσου αυτών θα επιτευχθεί μονιμότερη μείωση των εισαγωγών. Μια τέτοια εξέλιξη, που θα έχει δημιουργήσει μια νέα κανονικότητα στην οποία οι εργαζόμενοι θα έχουν προσαρμοστεί στην απόλυτη ή την σχετική φτώχεια, προφανώς δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως πρόοδος.

Επομένως, **αντί η προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας** να πραγματοποιηθεί με τον τρόπο που προέβλεπε η θεωρία της εσωτερικής υποτίμησης, δηλαδή με αύξηση των εξαγωγών ώστε να κλείσει το εμπορικό έλλειμμα (αγαθών και υπηρεσιών), να δημιουργηθεί πλεόνασμα και να σταματήσει ο εξωτερικός δανεισμός, να αυξηθεί η εξωτερική ζήτηση και το ΑΕΠ, η προσαρμογή πραγματοποιείται με την περιστολή των εισαγωγών. Αυτό επιτυγχάνεται με την δραματική μείωση της εγχώριας ζήτησης, η οποία έχει οδηγήσει ήδη σε απώλεια του 1/4 του πραγματικού ΑΕΠ της Ελλάδας (2013 έναντι του 2007).

Βέβαια, η πολιτική της υποβάθμισης των

καταναλωτικών προτύπων, της μείωσης της κατανάλωσης και των εισαγωγών έχει προκαλέσει σοβαρά προβλήματα στη δημοσιονομική πολιτική καθώς η ύφεση και η ανεργία μειώνουν τα δημόσια έσοδα. Τα προβλήματα αυτά αντιμετωπίζονται με μειώσεις των δημοσίων δαπανών, δηλαδή με ακόμη περισσότερη ύφεση, ανεργία και φτώχεια.

Συμπερασματικά, μία πολιτική φτωχοποίησης των μισθωτών και των συνταξιούχων έχει υποκαταστήσει την πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης επειδή αυτή η τελευταία έχει αποτύχει ως προς την αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών. Όμως, δεν πρόκειται για μία πολιτική που οδηγεί όλες τις ομάδες του πληθυσμού στην φτώχεια, αλλά τους μισθωτούς, τους ανέργους, τους συνταξιούχους και τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Εάν πραγματοποιηθούν οι λιγότερο αισιόδοξες προβλέψεις του ΟΟΣΑ για το επόμενο έτος, το 2014 οι μισθωτοί στο σύνολό τους, δηλαδή ως κοινωνική ομάδα, θα έχουν απολέσει το 50% περίπου της αγοραστικής δύναμης που είχαν το 2009.

Η αποτυχία της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης και η μετάλλαξή της σε μια πολιτική υποβάθμισης της ελληνικής οικονομίας, σχετίζεται και με το γεγονός ότι η θεωρία της εσωτερικής υποτίμησης **παραβλέπει τον ρόλο της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας**, από την οποία εξαρτώνται στη μακροχρόνια διάρκεια οι εξαγωγικές επιδόσεις της χώρας. Τα προβλήματα ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας είναι διαρθρωτικά, αφορούν κυρίως σε τι είδους προϊόντα παράγονται στην Ελλάδα, τι ποιότητα έχουν, και εάν αυτή η ποιότητα ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της διεθνούς ζήτησης. Η διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα όμως δεν βελτιώνεται με συνθήκες αποεπένδυσης όπως έχουμε κατά τα τελευταία έτη στην Ελλάδα. Εξάλλου, το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας δεν έχει πολύ μεγάλη συμβολή στην διαμόρφωση του ΑΕΠ. **Είναι εξαιρετικά αμφίβολο** εαν θα κατορθώσουν οι καθαρές εξαγωγές να ωθήσουν την ελληνική οικονομία σε αναπτυξιακή πορεία με τα δεδομένα χαρακτηριστικά του παραγωγικού συστήματος.

Το σοβαρότερο, όμως, πρόβλημα της εσωτερικής υποτίμησης στην Ελλάδα είναι ότι η συμβολή όλων των συνιστωσών της εσωτερικής ζήτησης στο ΑΕΠ μειώνεται, η ανεργία αυξάνεται και μειώνει και αυτή με την σειρά της την εσωτερική ζήτηση και ο φαύλος κύκλος της ύφεσης επαναλαμβάνεται. Το μικρό ποσοστό επένδυσης παγίου κεφαλαίου δεν επιτρέπει την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας γιατί οι νέες επενδύσεις είναι αυτές που φέρνουν την τεχνολογική πρόοδο μέσα στην παραγωγική διαδικασία. Η επιβράδυνση του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού μειώνει την παραγωγικότητα της εργασίας, άρα και την ανταγωνιστικότητα τιμής, και επιπλέον, περιορίζει τις δυνατότητές της χώρας να βελτιώσει την ποιότητα των προϊόντων και να παραγάγει νέα προϊόντα για τα οποία αυξάνεται η διεθνής ζήτηση. Καθώς όλες οι συνιστώσες της εσωτερικής ζήτησης συμβάλλουν αρνητικά στην μεγέθυνση του ΑΕΠ, η ελληνική οικονομία βρίσκεται εγκλωβισμένη σε μια **ανατροφοδοτούμενη διαδικασία ύφεσης που ακυρώνει τα όποια αναμενόμενα από την Τρόικα και τις ελληνικές κυβερνήσεις αποτελέσματα της εσωτερικής υποτίμησης**.

Η οικονομία καταλήγει σε ένα σημείο χαμηλότερης παραγωγής, υψηλότερης ανερ-

γίας, χαμηλότερων μισθών, σταθερού πληθωρισμού, υψηλότερης αναλογίας κερδών / μισθών, και μειωμένων εισαγωγών που κλείνουν το εξωτερικό έλλειμμα στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών (Διάγραμμα 1). Με πιο θεωρητικούς όρους, η ελληνική οικονομία βρίσκεται πλέον (ή θα βρίσκεται από το επόμενο έτος) στην γειτονία της ταυτόχρονης "εσωτερικής και εξωτερικής ισορροπίας" (σταθερός πληθωρισμός και μηδενικό εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών). **Αυτά υποδηλώνουν ότι η ελληνική οικονομία** έχει καθηλωθεί σε χαμηλό επίπεδο παραγωγής και ανεργίας, στο οποίο εξαντλούνται οι δυναμικές ιδιότητες του παραγωγικού συστήματος, δηλαδή η ικανότητά του να ανακάμψει αυθορμήτως. Με άλλα λόγια, **η ελληνική οικονομία** φαίνεται ότι δεν μπορεί να αποκολληθεί από το χαμηλό επίπεδο στο οποίο έχει οδηγηθεί επειδή έχει εξαντλήσει όλες τις ενδογενείς δυνάμεις που διαθέτει για να μετατοπιστεί σε υψηλότερο επίπεδο παραγωγής. Αυτό σημαίνει **ότι μόνο ένα επενδυτικό σοκ** μπορεί να θέσει σε κίνηση ξανά την ελληνική οικονομία.

Η μετάλλαξη της εσωτερικής υποτίμησης σε καθήλωση της οικονομίας σε χαμηλά επίπεδα παραγωγής, υψηλής ανεργίας και κοινωνικής καθίζησης, σχετίζεται άμεσα και με το γεγονός ότι οι επενδυτικές δαπάνες μεταβάλλουν το κεφαλαιακό απόθεμα και διαμέσου αυτού τον βαθμό χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού και συνακόλουθα την ισχύ των επιχειρήσεων στις αγορές προϊόντων, και τελικά το περιθώριο κέρδους. **Μια διαδικασία αποεπένδυσης παγίου κεφαλαίου**, σαν και αυτή που πραγματοποιείται στην Ελλάδα κατά τα τελευταία έτη, αυξάνει το ποσοστό ανεργίας και διαμέσου αυτού μειώνει τους ονομαστικούς μισθούς, επομένως και τους πραγματικούς μισθούς υπολογισμένους με τις τιμές που ισχύουν κατά την στιγμή των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Οι πραγματικοί μισθοί μεταβάλλονται εν συνεχεία καθώς οι επιχειρήσεις μεταβάλλουν τις τιμές τους προκειμένου να επιτύχουν τον στόχο που έχουν θέσει σχετικά με την κερδοφορία τους. Επιτυγχάνουν δε αυτόν τον στόχο στον βαθμό που τους επιτρέπει η ένταση του ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων. Ο ανταγωνισμός αυτός, όμως, εξαρτάται από τον βαθμό χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού, ο οποίος είναι συνάρτηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Έτσι, όταν υπάρχει αποεπένδυση, όπως όντως συμβαίνει, μειώνεται το αργούν παραγωγικό δυναμικό εξαιτίας της καταστροφής παγίου κεφαλαίου, είτε ολόκληρων μονάδων παραγωγής είτε τμημάτων μονάδων παραγωγής, αυξάνεται η ισχύς των επιχειρήσεων στις αγορές προϊόντων και τείνουν να αυξηθούν οι τιμές. Ως αποτέλεσμα είναι η επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας τιμής και του εξωτερικού ελλείμματος αγαθών και υπηρεσιών, η μείωση των πραγματικών μισθών και η συνολική ζήτηση, και έτσι συντελείται η διαδικασία επανεκκίνησης του κύκλου της ύφεσης, της ανεργίας και της αποεπένδυσης. Έτσι, η ελληνική οικονομία βρίσκεται παγιδευμένη σε μια κατάσταση μειούμενου αργούντος παραγωγικού δυναμικού και επακόλουθων αυξήσεων των τιμών, έτσι ώστε απαιτείται ένα υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στο οποίο μπορούν να γίνουν συμβατές οι απαιτήσεις των επιχειρήσεων με αυτές των μισθωτών. Πρόκειται για **μια συνεχή μετατροπή της τρέχουσας ανεργίας σε διαρθρωτική, δηλαδή σε ανεργία που δεν μπορεί να μειωθεί με αύξηση της ζήτησης.**

Με πιο απλά λόγια, αντί η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας να προσαρμοστεί στο υψηλό επίπεδο του ΑΕΠ ανά κάτοικο που είχε επιτύχει η ελληνική οικονομία, επήλθε προσαρμογή του ΑΕΠ στο υπάρχον, χαμηλό, επίπεδο ανταγωνιστικότητας. Αυτό συνέβη επειδή οι επιχειρήσεις μετέτρεψαν σε ιδιοτελές όφελος το μεγαλύτερο μέρος από τη μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας αντί να το μετατρέψουν σε μείωση των τιμών των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών έτσι ώστε η εξωτερική ζήτηση να μετατραπεί σε κινητήρια δύναμη της ελληνικής οικονομίας.

Τελικά, **η οικονομική και διαρθρωτική πολιτική** που ασκείται κατά τα τελευταία έτη, είναι μια πολιτική καταστροφής των παραγωγικών δυνατοτήτων της χώρας. Κινδυνεύουμε έτσι, ως χώρα, να αποκτήσουμε ένα παραγωγικό σύστημα συρρικνωμένο και ανίκανο να απορροφήσει ολόκληρη την ανεργία ή έστω το μεγαλύτερο μέρος της, ακόμη και εάν χρησιμοποιηθεί στο σύνολό του. **Η ακολουθούμενη πολιτική** είναι μια πολιτική, εκτός των άλλων, παραγωγικής καθίζησης της οποίας τα δυσμενή αποτελέσματα θα γίνονται όλο και δυσκολότερο να αντιστραφούν όσο περισσότερο παρατείνεται η φάση εμβάθυνσής της. Όσο περισσότερο παραγωγικό δυναμικό καταστρέφεται τόσο μεγαλύτερη και πιο δύσκολη θα είναι η προσπάθεια να μειωθεί στη συνέχεια την ανεργία, η οποία θα έχει πλέον αποκτήσει διαρθρωτικό χαρακτήρα και θα μπορεί να καταπολεμηθεί μόνο με μαζικές νέες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Η μείωση της ανεργίας στο επίπεδο του 2008, σε μια τέτοια περίπτωση, θα απαιτούσε μακρό χρονικό διάστημα.

Συμπερασματικά, η ταχεία ή βραδεία προσαρμογή της οικονομίας εξαρτάται από την σχετική ισχύ των δύο ανταγωνιστικών διαδικασιών: **η πρώτη** διαδικασία είναι η ανάκαμψη της οικονομίας χάρη στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τιμής και στην αύξηση των καθαρών εξαγωγών (όπως προβλέπεται από την ορθόδοξη θεωρία της εσωτερικής υποτίμησης), και **η δεύτερη** διαδικασία είναι η φθίνουσα συσσώρευση κεφαλαίου, η αποεπένδυση, η ανεργία και η κατακόρυφη πτώση της παραγωγής. **Τα μακροοικονομικά στοιχεία της ελληνικής οικονομίας συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι η φθίνουσα συσσώρευση κεφαλαίου έχει ισχυρότερα αποτελέσματα από την εσωτερική υποτίμηση, η οποία, τουλάχιστον μέχρι στιγμής, αποδεικνύεται εξαιρετικά αναποτελεσματική ως προς την επίτευξη των στόχων της.** Αυτό θα έχει ως συνέπεια, η προσαρμογή της οικονομίας να είναι εξαιρετικά βραδεία και επίπονη επειδή μεταλλάσσεται σε διαδικασία γενικευμένης υποβάθμισης της οικονομίας και της κοινωνικής ζωής. Η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης στην Ελλάδα, είτε δεν μπορεί να επιτύχει τα αποτελέσματα που υποσχέθηκε, είτε θα χρειαζόταν μια πολύ μακρά περίοδος ύφεσης κοινωνικής και ανθρωπιστικής κρίσης έως ότου αυτά γίνουν ορατά.

Εν τω μεταξύ, όμως, έχει γίνει αντιληπτό από τους φορείς άσκησης της οικονομικής πολιτικής της ελληνικής οικονομίας ότι **η δραστική μείωση των μισθών με την ύφεση και την ανεργία** που προκαλεί οδηγεί σε απροσδόκητα οφέλη για το νεοφιλελεύθερο καθεστώς ρύθμισης της οικονομίας:

- **Πρώτον**, δημιουργεί κοινωνικούς συσχετισμούς δύναμης οι οποίοι επιτρέπουν σε νεοφιλελεύθερους ηγετικούς κύκλους της ελληνικής κοινωνίας να ανασυγκροτήσουν την οικονομία σε

νέες βάσεις, με κινεζοποίηση της αγοράς εργασίας, γιγαντιαία μεταφορά πόρων από τους εργαζόμενους προς τις επιχειρήσεις ώστε να διασωθεί το πλεονάζον χρηματιστικό κεφάλαιο που έχει συσσωρευτεί στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, αποδιάρθρωση του κοινωνικού κράτους, διατήρηση των εισοδημάτων κεφαλαίου σε ικανοποιητικά επίπεδα.

- **Δεύτερον**, μειώνει το επίπεδο διαβίωσης των εργαζομένων και των συνταξιούχων σε ένα τόσο χαμηλό επίπεδο ώστε επιτυγχάνεται, σε συνδυασμό με την φθίνουσα επενδυτική ζήτηση, η θεαματική μείωση των εισαγωγών και η περιστολή των ελλειμμάτων στο εξωτερικό εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών. Υποκαθιστά, με τον τρόπο αυτό, η πολιτική της υποβάθμισης, δηλαδή η προσαρμογή του επιπέδου διαβίωσης των εργαζομένων σε χαμηλότερο επίπεδο την πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης που επιχειρούσε, ματαίως, να επιτύχει τον ίδιο στόχο με αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών.

Συνεχίζεται έτσι μια πολιτική που δεν επιτυγχάνει τους διακηρυγμένους στόχους της πλην όμως αποδιαρθρώνει και ανασυγκροτεί την ελληνική οικονομία και κοινωνία επί νεοφιλελεύθερων βάσεων, πραγματοποιεί μια ιστορικών διαστάσεων, πρωτοφανή αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος των εργαζομένων, εντείνει τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες,, προσαρμόζει τις ανάγκες της ελληνικής οικονομίας στο επίπεδο της μειωμένης διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητάς της, και μειώνει έτσι τις καθαρές ανάγκες εξωτερικού δανεισμού.

Ωστόσο, για να είναι «επιτυχημένη» η πολιτική αυτή, η πολιτική της υποβάθμισης, θα πρέπει οι μεταβολές στο εισόδημα και την αγοραστική δύναμη των εργαζομένων να αλλάξουν χαρακτήρα. Διότι, προς το παρόν, πρόκειται για αλλαγές που έχουν συγκυριακό χαρακτήρα, με την έννοια ότι οι εργαζόμενοι θεωρούν ακόμη την δραματική μείωση του επιπέδου διαβίωσης που υφίστανται ως φαινόμενο που έχει πρόσκαιρο χαρακτήρα. Έτσι, σε μία αλλαγή της συγκυρίας που θα αύξανε το ΑΕΠ και την απασχόληση (και θα μείωνε το ποσοστό ανεργίας), οι εργαζόμενοι θα επεδίωκαν να αποκαταστήσουν το χαμένο τους εισόδημα. Αυτό θα ακύρωνε, έστω εν μέρει, τα αποτελέσματα της ασκούμενης πολιτικής. Για να «επιτύχει» πλήρως τους στόχους της, η πολιτική της υποβάθμισης θα πρέπει να αποκτήσει μόνιμο χαρακτήρα, που σημαίνει ότι οι εργαζόμενοι θα πρέπει να αποδεχθούν το νέο, μειωμένο, επίπεδο των αποδοχών τους ως “κανονικό”. Θα πρέπει να αποδεχθούν τον σημερινό μειωμένο μισθό ως τον αναγκαίο, τον κανονικό, τον δίκαιο μισθό για να συντηρηθούν, να αναπαραχθούν, να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή και να είναι σεβαστοί από το κοινωνικό τους περιβάλλον. Με άλλα λόγια, για να «επιτύχει» η ασκούμενη πολιτική της υποβάθμισης θα πρέπει η υποτίμηση της εργασιακής δύναμης του συνόλου των μισθωτών, που είναι ήδη μια πραγματικότητα, να μετατραπεί σε απαξίωση της εργασιακής δύναμης, δηλαδή να παγιωθεί στην αγορά εργασίας και να νομιμοποιηθεί στις συνειδήσεις των ίδιων των εργαζομένων ως το φυσιολογικό, κανονικό, δίκαιο επίπεδο κατανάλωσης. Στο σημείο αυτό είναι κρίσιμης σημασία η παρουσία και η δράση των εργατικών συνδικάτων.

Για την αντιστροφή της ύφεσης, της ανεργίας και της παραγωγικής και κοινωνικής

καθίζησης, **η Έκθεση** για την Ελληνική Οικονομία και την Απασχόληση, έτους 2013, **προτείνει την έναρξη μιας αναπτυξιακής διαδικασίας διά των μισθών** (wage-led growth) η οποία θα **βασίζεται**, πέραν της αυτονόητης **αύξησης των επενδύσεων**, και στην **αύξηση του κατώτατου μισθού** στα 751 ευρώ, δηλαδή στην αποκατάστασή του στα νόμιμα επίπεδα που είχαν καθοριστεί από τις συλλογικές διαπραγματεύσεις. Έτσι, θα έχουν γίνει σημαντικά βήματα για αυξήσεις όλων των μισθών, όχι μόνον για μακροοικονομικούς λόγους (που αναφέρονται στα επόμενα Μέρη), αλλά και επειδή ολόκληρη η μισθολογική κλίμακα τείνει να αναδομηθεί με βάση τον κατώτατο μισθό. Βέβαια, πολλοί εργοδότες θα προσπαθήσουν να διατηρήσουν τους χαμηλούς μισθούς και τις αναχρονιστικές σχέσεις εργασίας των οποίων απολαμβάνουν τώρα, θα εκβιάσουν τους εργαζόμενους με απόλυση σε μια περίοδο δραματικής ανεργίας, θα επινοήσουν τρόπους παράκαμψης ή παραβίαση των νόμων. Επομένως, προκειμένου να αυξηθούν οι μισθοί, να γίνει σεβαστός ο αυξημένος κατώτατος μισθός, να αναπτυχθεί ελεύθερα ο μηχανισμός μεταβίβασης της αύξησής του σε ολόκληρη την μισθολογική κλίμακα, θα χρειαστεί, εκτός από την ακύρωση των αντεργατικών νόμων, και μια σειρά άλλων παρεμβάσεων, όπως η συνδικαλιστική στήριξη των εργαζομένων από τις δυνάμεις του συνδικαλισμού ώστε να οργανωθούν σε σωματεία προκειμένου να ανακτήσουν την αγωνιστικότητά τους, και ο συνδικαλιστικός ακτιβισμός στις επιχειρήσεις. **Ο ρόλος των συνδικάτων** είναι επομένως κρίσιμος ώστε η αυξητική τάση των μισθών που θα προκληθεί από την επαναφορά του κατώτατου μισθού στα 751 ευρώ, να μετατραπεί τελικά σε γενική αύξηση των μισθών, επομένως και του μέσου μισθού. Πόσο μεγάλη θα είναι αυτή η αύξηση θα εξαρτηθεί από τον βαθμό κατά τον οποίο η πολιτική εξουσία θα θελήσει να επανιδρύσει την Επιθεώρηση Εργασίας και να την στελεχώσει με δυναμικά στελέχη και αν θα θελήσει να θεσπίσει κανόνες οι οποίοι θα επιβάλουν υψηλές ποινές στους εργοδότες που καταφεύγουν σε παράνομες πρακτικές.

Βέβαια, **αποτελεί διαδεδομένη πεποίθηση ότι κάθε αύξηση των μισθών μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των επενδύσεων και της παραγωγής, σε επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας και σε αύξηση της ανεργίας.** Αυτή η άποψη ότι κάθε αύξηση των μισθών, σε κάθε δυνατή συγκυρία, σε οποιοδήποτε σημείο του οικονομικού κύκλου, μειώνει τα κέρδη, είναι εσφαλμένη. Ξεκινώντας από ένα σημείο βαθιάς ύφεσης υπάρχουν τα περιθώρια να αυξηθούν οι μισθοί και παράλληλα με αυτούς να αυξηθούν ή έστω να μην μειωθούν τα κέρδη. Υπάρχει μια φάση του οικονομικού κύκλου, όπου η παραγωγή ξεκινάει από ένα χαμηλό σημείο και αυξάνεται με παράλληλη αύξηση της απασχόλησης, μείωσης της ανεργίας, επακόλουθης αύξησης των πραγματικών μισθών αλλά και των κερδών. **Για να συμβαίνει αυτό πρέπει να πληρούται μια βασική προϋπόθεση: πρέπει η παραγωγικότητα της εργασίας να προοδεύει μαζί με τον όγκο της παραγωγής, να αυξάνεται καθώς αυξάνεται ο όγκος του παραγόμενου προϊόντος.** Αυτό σημαίνει ότι για σταθερό πραγματικό μέσο μισθό, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος θα μειώνεται και το κέρδος θα αυξάνεται έως ότου η παραγωγή φτάσει στο σημείο της πλήρους εξάντλησης του αργούντος παραγωγικού δυναμικού. Αυτή

η αύξηση του κέρδους αφήνει περιθώρια και για την αύξηση του μέσου πραγματικού μισθού. Έτσι, μια ανοδική φάση του κύκλου θα βελτιώσει την ζήτηση και δεν θα μειώσει την κερδοφορία καθώς στην ελληνική οικονομία οι επιπτώσεις των αυξήσεων των μισθών στα κέρδη αντισταθμίζονται επαρκώς από τις αυξήσεις των πωλήσεων. Πιο αναλυτικά, η απόδοση κεφαλαίου (δηλαδή η κερδοφορία) δεν εξαρτάται μόνον από τους μισθούς αλλά και από τον όγκο των πωλήσεων. **Όπως έδειξε η εμπειρία της εσωτερικής υποτίμησης**, ο όγκος των πωλήσεων είναι σημαντικότερος από τους πραγματικούς μισθούς για την απόδοση κεφαλαίου. **Μια πολιτική ανάπτυξης διά των μισθών** (wage-led growth), θα αυξήσει τις πωλήσεις και θα μειώσει το αχρησιμοποίητο παραγωγικό δυναμικό, δημιουργώντας έτσι έσοδα που θα αντισταθμίσουν τις αυξήσεις των μισθών ως κόστος.

Εξάλλου, όπως αποτυπώνεται στο παρακάτω **Διάγραμμα**, στην Ελλάδα οι επιχειρήσεις έχουν αυξημένο διαθέσιμο εισόδημα σε διεθνή σύγκριση, το οποίο μάλιστα αυξήθηκε κατακόρυφα στη διάρκεια της τελευταίας διετίας.

Για τους λόγους αυτούς, η αύξηση του κατώτατου μισθού είναι δυνατή και πρέπει να επιδιωχθεί. Το πρώτο κύμα μισθολογικών αυξήσεων, που θα έχει προέλθει από την αύξηση του κατώτατου μισθού και την μεταρρύθμιση των θεσμών της αγοράς εργασίας, θα προκαλέσει (ενδεχομένως σε συνδυασμό και με άλλες αποφάσεις μακροοικονομικής φύσης) αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης, της εσωτερικής ζήτησης, της παραγωγής, της απασχόλησης, των κερδών. Επομένως, εδώ **η αύξηση των μισθών τίθεται ως προυπόθεση της αύξησης του ΑΕΠ**, σε αντίθεση με την αντίληψη που θεωρεί την αύξηση του ΑΕΠ ως προαπαιτούμενο για την αύξηση των μισθών. Η μείωση της ανεργίας που θα προέλθει στα πρώτα στάδια της ανάκαμψης θα ενισχύσει ακόμη περισσότερο τους μισθούς και την απασχόληση και ο ενάρετος κύκλος της ανάπτυξης θα συνεχίζεται έως ότου εξαντληθεί το αχρησιμοποίητο παραγωγικό δυναμικό. Για όσο καιρό θα διαρκεί αυτή η διαδικασία, η ανεργία θα μειώνεται και θα παρατηρούμε μια σταδιακή, πλην όμως γενική άνοδο των πραγματικών μισθών στον επιχειρηματικό τομέα.

Στο σημείο αυτό **διατυπώνονται μια σειρά αντιρρήσεων**, όπως ότι: (α) οι αυξήσεις των μισθών μειώνουν το διαθέσιμο εισόδημα από κέρδη άρα και την ιδιωτική κατανάλωση των νοικοκυριών των οποίων το εισόδημα προέρχεται από κέρδη, τόκους και προσόδους, (β) θα προκαλέσουν αυξήσεις των τιμών, (γ) θα αποτρέψουν τις επενδύσεις και (δ) ότι θα οδηγηθούμε σε ακόμη περισσότερη μαύρη εργασία (βλ. αναλυτικότερα παράγραφο 4.3).

Σημείο εκκίνησης μιας αναπτυξιακής οικονομικής πολιτικής οφείλει να είναι η αύξηση της συνολικής ζήτησης, εγχώριας και εξωτερικής, η οποία θα θέσει σε λειτουργία το αχρησιμοποίητο παραγωγικό δυναμικό της χώρας και θα αυξήσει την απασχόληση. Είναι προφανές ότι η αύξηση της ζήτησης δεν θα μπορούσε να προέλθει από κρατικές δαπάνες ή φορολογικά μέτρα που θα έτειναν να ακυρώσουν την δημιουργία ή την διατήρηση του πρωτογενούς πλεονάσματος του δημοσίου. Θα μπορούσε, βέβαια, η αύξηση της ζήτησης να προέλθει από εισροή ευρωπαϊκών πόρων για την πραγματοποίηση δημοσίων επενδύσεων σε υποδομές. Ωστόσο, **μία τέτοια εισροή πόρων**, ενδεχομένως δεν θα είχε μέγεθος

ικανό ώστε να προκαλέσει ανάκαμψη με μεγάλα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. **Θα χρειαζόταν, λοιπόν, μια πρόσθετη αύξηση της ζήτησης** ήδη από το πρώτο έτος, και αυτή θα μπορούσε να προέλθει από την αύξηση των μισθών στον ιδιωτικό τομέα (αύξηση που δεν επιβαρύνει τα δημόσιο έσοδα, αντίθετα τα αυξάνει διαμέσου των ασφαλιστικών εισφορών και των φορολογικών εσόδων που αντιστοιχούν σε υψηλότερο επίπεδο παραγωγής).

Εάν αποκατασταθεί ο κατώτατος μισθός στο επίπεδο των 751 ευρώ και αλλάξει το θεσμικό πλαίσιο της αγοράς εργασίας ώστε να επανέλθει σταδιακά η αγοραστική δύναμη των μισθών σε υψηλότερα επίπεδα, η αύξηση της ζήτησης που θα προέλθει από μια τέτοια θεσμική αλλαγή στην αγορά εργασίας θα έχει βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα επί των πραγματικών μισθών, αλλά και μεσοπρόθεσμα αποτελέσματα, γιατί η προσαρμογή των μισθών σε αλλαγές των συνθηκών της αγοράς εργασίας δεν πραγματοποιείται στην βραχυχρόνια διάρκεια αλλά απαιτεί περισσότερα έτη για να ολοκληρωθεί (σύμφωνα με τις οικονομετρικές εκτιμήσεις του ΙΝΕ, η περίοδος που απαιτείται για την πλήρη προσαρμογή των μισθών ανέρχεται σε τρία έτη). Θα έχουμε, δηλαδή, μια σταδιακή άνοδο των πραγματικών μισθών στον ιδιωτικό τομέα που θα επιτρέψει στην προσφορά να ανταποκριθεί με αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης, κάνοντας χρήση του αργούντος παραγωγικού δυναμικού και του αργούντος εργατικού δυναμικού, **και όχι με αύξηση των τιμών. Η συνολική αύξηση της ζήτησης που θα προέκυπτε έτσι θα οφειλόταν στο συνδυασμένο αποτέλεσμα της μεγέθυνσης της απασχόλησης και της αύξησης των μισθών.**

Επιπρόσθετα, η σταδιακή αύξηση των πραγματικών μισθών στον ιδιωτικό τομέα θα αύξανε τα εισοδήματα των λιγότερο εύπορων νοικοκυριών των οποίων η ροπή προς κατανάλωση είναι μεν υψηλή, η δε ροπή προς κατανάλωση εισαγομένων προϊόντων είναι χαμηλή. Μία τέτοια αύξηση των πραγματικών μισθών θα μειώνει το εισόδημα των νοικοκυριών με υψηλά εισοδήματα προερχόμενα από κέρδη, των οποίων η ροπή προς κατανάλωση είναι μικρή, πλην όμως, η ροπή προς κατανάλωση εισαγομένων αγαθών και υπηρεσιών είναι πολύ υψηλή. Συνδυάζοντας μια πολιτική πρωτογενούς και δευτερογενούς αναδιανομής του εισοδήματος προς τα λιγότερο εύπορα νοικοκυριά, εκτός από την επίτευξη μεγαλύτερης κοινωνικής δικαιοσύνης, θα μπορούσε να μειωθεί η συνολική ροπή της ελληνικής οικονομίας προς την κατανάλωση εισαγομένων προϊόντων (αγαθών και υπηρεσιών) και να στραφεί μεγαλύτερο μέρος της εσωτερικής ζήτησης προς την εγχώρια παραγωγή.

Συμπερασματικά, οι αυξήσεις των πραγματικών μισθών στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας μπορούν να αποτελέσουν, κατά τα πρώτα κρίσιμα έτη ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας, το μέσον για να αρχίσει να χρησιμοποιείται το αργούν παραγωγικό δυναμικό της ελληνικής οικονομίας, έως ότου συγκεντρωθούν οι προϋποθέσεις για την μεσοπρόθεσμη αύξηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και μέχρις ότου πραγματοποιηθεί και αρχίσει να αποδίδει η ανασυγκρότηση του παραγωγικού συστήματος.

Εξέλιξη επιλεγμένων μεγεθών της ελληνικής οικονομίας (2009-2013)

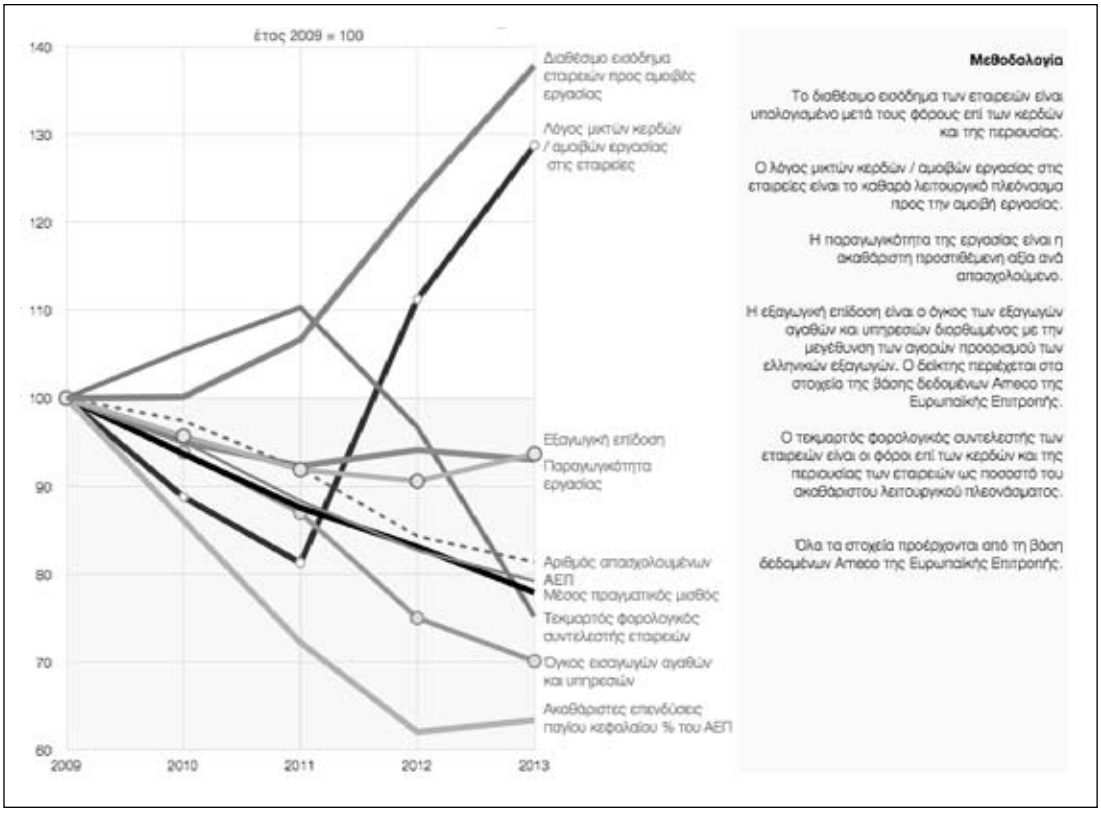

Οι Απώλειες της ελληνικής οικονομίας 2010 - 2013

ΑΓΟΡΑΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ **-37,2%**	**ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ** **-31,0%** **Επίπεδο 1999**	**ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ** **-18,2%**	**ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ** **-6,5%** **Επίπεδο 2003**
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ **-8,8%**	**ΑΕΠ** **-25,0%**	**ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΜΙΣΘΩΤΩΝ** **-37 δις €**	**ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ (2008-2012)** **-30,0%**
ΟΓΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ **-23,5%**	**ΜΕΣΕΣ ΜΗΝΙΑΙΕΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ** **-16,3%**	**ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ** **-13,9%**	**ΑΕΠ ανά ΚΑΤΟΙΚΟ (2008-2012)** **-23,6%**

ΝΕΟΛΑΙΑ: ΣΤΟΝ ΑΣΤΕΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Του Δημήτρη Κατσορίδα

1. Στοιχεία αναφορικά με το πρόβλημα της ανεργίας

Η ανάλυση της ανεργίας και των κοινωνικών επιπτώσεων που αυτή επιφέρει, ιδιαίτερα στους νέους, προϋποθέτει την επισήμανση βασικών στοιχείων, τα οποία είναι αναγκαία για την βαθύτερη επεξεργασία του φαινομένου.

Απ' όλες τις έρευνες διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο πλήγμα από την ανεργία το δέχονται οι νεότερες ηλικιακά ομάδες του πληθυσμού.

- Η ανεργία στην Ευρωζώνη ανέρχεται στα 19.194.000 άτομα, ενώ στο σύνολο των 28 Κρατών Μελών ανέρχεται στα 26.384.000.
- Το 21% των ανέργων στην ΕΕ-28 είναι κάτω των 25 ετών, ενώ στην Ευρωζώνη το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί στο 18,3%.

Σε ότι αφορά την Ελλάδα, δεν υπάρχει άλλη ευρωπαϊκή χώρα με:

- 700.000 αδήλωτους-ανασφάλιστους εργαζόμενους μισθωτούς, δηλαδή τέσσερις στους δέκα, με αποτέλεσμα να υπάρχει 3,5 δις εισφοροδιαφυγή και 7,5 δις απώλειες εσόδων στα ασφαλιστικά ταμεία εξαιτίας της υψηλής ανεργίας.
- 300.000 ψευδο-αυτοαπασχολούμενους, οι οποίοι παρουσιάζονται ως «ελεύθεροι επαγγελματίες» ενώ παρέχουν εξαρτημένη εργασία.
- 200.000 εργαζόμενους με «μερική απασχόληση» ενώ παρέχουν εργασία πλήρους ωραρίου.

Πρόκειται για «αόρατους εργαζόμενους» και με την πιο επικίνδυνη μορφή απασχόλησης, αφού αυτοί δεν στοιχειοθετούν δικαιώματα χρόνου ή και μορφή απασχόλησης που παρέχουν, δεν δικαιούνται άδεια, επίδομα αδείας, δώρα Χριστουγέννων–Πάσχα, αποζημίωση, κλπ.

Όσον αφορά το ποσοστό της ανεργίας, σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΛΣΤΑΤ), η ανεργία εκτινάχθηκε, παίρνοντας εκρηκτικές διαστάσεις. Συγκεκριμένα, ανήλθε στο 27,1% το 2013 (1.350.435 άτομα, Β΄ τρίμηνο 2013) έναντι 7,2% το 2008 (397.080 άτομα). Η πρόβλεψη του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ είναι ότι η ανεργία, το 2014, θα διαμορφωθεί κατά μέσο όρο στο επί-

πεδο 30%-31% (1.525.000 άτομα) (2012: 24,4% - 2011: 17,7% - 2010: 12,5%).

Τα διαθέσιμα στοιχεία, όμως, δεν αποτυπώνουν με ακρίβεια το πραγματικό μέγεθος της ανεργίας, γιατί δεν συμπεριλαμβάνουν τη «συγκαλυμμένη ανεργία» στον αγροτικό τομέα κα την λανθάνουσα ανεργία στο σύνολο της οικονομίας. Επιπλέον, καταγράφουν ως απασχόληση όσους εργάζονται μία ώρα την προηγούμενη εβδομάδα από την εβδομάδα διεξαγωγής της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού. Παράλληλα, δεν καταγράφουν τα φαινόμενα της υποαπασχόλησης, της εποχιακής ανεργίας, τους νέους που εκπληρώνουν τη στρατιωτική τους θητεία και γενικά την απασχόληση στην παραοικονομία.

2. Οι νέοι τα κατ' εξοχήν θύματα της ανεργίας

Τελικά, ποιοι είναι άνεργοι;

Άνεργοι είναι όσοι θα ήθελαν να παρέχουν εργασία, αλλά δεν μπορούν είτε επειδή δεν βρίσκουν είτε επειδή δεν διατίθεται κάποιος εργοδότης να τους ζητήσει να εργαστούν. Ταυτόχρονα, *η ανεργία υποδηλώνει ότι υπάρχει κενό παραγωγής, κενό κατανάλωσης και κενό ψυχικής διάθεσης*.

Αντίθετα, η κυρίαρχη οικονομική πολιτική (νεοφιλελευθερισμός) υποβαθμίζει την κοινωνική λειτουργία της εργασίας στο όνομα της «επίτευξης των οικονομικών δεικτών», αψηφώντας τα κοινωνικά ερείπια που αφήνει και ότι πίσω από τους αριθμούς της ανεργίας υπάρχουν πραγματικοί άνθρωποι με πραγματικές ανάγκες.

Ιδιαίτερα σοβαρό έχει γίνει το πρόβλημα της ανεργίας των νέων, καθώς πολλές επιχειρήσεις αναστέλλουν τη λειτουργία τους, σε συνδυασμό με τον περιορισμό των προσλήψεων στην Δημόσια Διοίκηση, δυσχεραίνοντας την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας τη στιγμή που χιλιάδες απόφοιτοι Γυμνασίων, Λυκείων, ΑΕΙ και ΤΕΙ αναζητούν για πρώτη φορά απασχόληση.

Τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (Β΄ τριμήνου 2013) δείχνουν ότι η ανεργία των νέων, κάτω των 29 ετών, εξακολουθεί να παραμένει σε υψηλά επίπεδα, η οποία ανήλθε το 2013 στα 433.834 άτομα ή 49,4% (2008: 156.095 ή 15,5%).

Οι νέοι άνεργοι αναλογούν στο 1/3 περίπου του συνόλου των ανέργων (32,1%) από 43,7% που αναλογούσαν το 2008. Αυτή η μείωση οφείλεται λόγω της εκρηκτικής αύξησης που σημείωσε η ανεργία άνω 30 ετών.

Όσον αφορά την ανεργία των νέων κατά φύλο, οι *νέες γυναίκες* εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, φθάνοντας το 2013 τα 212.940 άτομα ή 53,6% (2008: 90.614 ή 20,7%). Αντίθετα, ο αριθμός των *νέων άνεργων ανδρών* ανήλθε το 2013 στα 220.895 άτομα ή 46% (2008: 65.481 ή 11,5%).

Επίσης, όπως προκύπτει, από τα μέχρι τώρα διαθέσιμα στοιχεία, το μεγαλύτερο *ποσοστό* ανεργίας συγκεντρώνουν οι νέοι και οι νέες ηλικίας 20-24 ετών, παρ' ότι *αριθμητικά* οι περισσότεροι άνεργοι βρίσκονται στην ηλικιακή ομάδα των 25-29 ετών (2013: 255.234 άτομα ή 44,4% – 2008: 84.313 ή 12,8%). Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι ενώ το 2008 ο αριθμός των ανέργων ηλικίας 20-24 ετών ήταν 59.082 άτομα (19,7%), αυξάνεται στον αριθμό των 148.782 (57%), μέσα σε μια πενταετία (2013).

Επιπλέον, από τους 1.350.435 ανέργους στο σύνολο της χώρας, όπως ήδη αναφέραμε, οι 310.200 ή το 23% υπάγονται στην κατηγορία *«NEOI»*, στην οποία ανήκουν όλοι αυτοί που δεν εργάστηκαν ποτέ στο παρελθόν και αναζητούν πρώτη φορά εργασία. Μάλιστα, προκύπτει ότι το μεγαλύτερο αριθμό ανέργων, αυτής της κατηγορίας, συγκεντρώνουν οι νέοι και οι νέες ηλικίας κάτω των 29 ετών (224.020 νέοι που αναλογούν στο 72,2% των «ΝΕΩΝ» ανέργων).

Σε ότι αφορά τους μακροχρόνια ανέργους, αυτοί ανέρχονται συνολικά σε 902.455 άτομα, εκ των οποίων οι κάτω των 29 ετών αριθμούν σε 257.444 άτομα (28,5%). Οι μακροχρόνια άνεργοι της ίδιας ηλικιακής κατηγορίας αποτελούν το 59,3% του συνόλου των ανέργων μέχρι 29 ετών. Για τους νέους άνδρες και τις νέες γυναίκες τα ποσοστά ανέρχονται σε 60,7% και 58% αντίστοιχα.

Τέλος, η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της οποίας το ποσοστό των ανέργων που λαμβάνουν επίδομα ή βοήθεια είναι το χαμηλότερο σε σύγκριση με αυτό των άλλων χωρών.

Η συνολική εικόνα που αποτυπώνεται και από τα επίσημα στοιχεία είναι ότι η ανεργία ενώ εξακολουθεί να αγγίζει υψηλά ποσοστά στους νέους/-ες κάτω των 29 ετών (2013: 433.832 ή 49,4% - 2008: 156.097 ή 15,5%), εντούτοις, πλήττει, ιδιαίτερα και τις ηλικιακές ομάδες άνω των 29 ετών (2013: 916.604 ή 22,3% - 2008: 201.047 ή 5,1%). Μάλιστα, στην ηλικιακή ομάδα άνω των 29 ετών, από τους 715.557 που έμειναν άνεργοι μεταξύ 2008-2013, οι 665.042 ή το 93% προέρχονται από αυτούς που έχασαν τη δουλειά τους λόγω απόλυσης, ενώ στην ηλικιακή ομάδα κάτω των 29 ετών, από τους 277.735 που έμειναν άνεργοι, οι 148.371 ή το 53,4% είχαν εργαστεί κατά το παρελθόν και έχασαν την εργασία τους. Η διαφορά μεταξύ των δύο ηλικιακών ομάδων είναι εμφανής.

3. Στοιχεία σχετικά με την εργαζόμενη νεολαία

Η κατανομή της απασχόλησης των νέων ηλικίας 15-29 ετών κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, δείχνει ότι η συντριπτική πλειοψηφία, πάνω από τα 2/3 των νέων, εργάζονται στον τριτογενή τομέα της οικονομίας (76,4%), ενώ στο δευτερογενή το 15% και στον πρωτογενή το 8,5%. Στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης (2008-2013) η απασχόληση των νέων μειώθηκε σε ποσοστό -48% και σε όλους τους τομείς παραγωγής (πρωτογενής τομέας -31%, δευτερογενής τομέας -68% και τριτογενής τομέας -42,5%). Οι 61 στις 100 θέσεις εργασίας που χάθηκαν αναλογούν στον τριτογενή τομέα παραγωγής, οι 35 στον δευτερογενή τομέα και οι υπόλοιπες 5 τον πρωτογενή τομέα.

Σε ότι αφορά τη θέση στο επάγγελμα η συντριπτική πλειοψηφία (73,1%) είναι μισθωτοί, το 13,8% αυτοαπασχολούμενοι, το 10,5% ανήκει στα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας και το 2,6% στους εργοδότες.

4. Η δομή της ανεργίας κατά επίπεδο εκπαίδευσης

Όσον αφορά την ανεργία των νέων κατά επίπεδο εκπαίδευσης, από τα μέχρι τώρα διαθέσιμα στοιχεία της Έρευνας Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΕΛΣΤΑΤ), είναι δυνατό να διαπιστωθεί ότι *ένας στους*

τρεις ανέργους είναι κάτοχος πτυχίου Ανώτερης ή Ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ ένας στους δύο ανέργους, περίπου, έχει απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης (Λυκείου). Έτσι, λοιπόν, ιδιαίτερα σοβαρό είναι το πρόβλημα της ανεργίας των αποφοίτων Μέσης Εκπαίδευσης και των ανέργων πτυχιούχων Ανωτάτων και ειδικά Ανωτέρων Σχολών (ΤΕΙ).

Από τα στατιστικά στοιχεία φαίνεται ότι η κατηγορία των νέων 15-29 ετών με το μεγαλύτερο αριθμό ανέργων είναι αυτή των αποφοίτων Μέσης Εκπαίδευσης (2008: 59.894 - 2013: 175.790) και αυτών Ανώτερης-Ανώτατης Εκπαίδευσης (2008: 70.462 - 2013: 191.875). Προφανώς, αυτό *οφείλεται στην αύξηση του αριθμού των νεοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας σε συνδυασμό με την μείωση της ζήτησης για εργατικό δυναμικό αυτών των κατηγοριών εκπαίδευσης*.

Αναφορικά με την κατανομή των ανέργων κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο, φαίνεται, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, ότι οι άνεργοι νέοι άνδρες ηλικίας 15-29 ετών (2008: 65.480 - 2013: 220.894) πλήττονται περισσότερο από τις άνεργες γυναίκες (2008: 90.616 - 2013: 212.942).

Οι άνεργες γυναίκες με γραμματικές γνώσεις *Ανώτερης-Ανώτατης Εκπαίδευσης*, αποτελούν το μεγαλύτερο αριθμό ανέργων (2008: 46.860 - 2013: 118.956) έναντι των ανέργων ανδρών (2008: 23.601 - 2013: 72.919).

Αντίθετα, *όσον αφορά την κατηγορία των ανέργων με απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης, διαπιστώνουμε ότι εκεί υπερτερούν οι άνδρες*. Συγκεκριμένα, το 2013 υπήρχαν 101.997 άνεργοι άνδρες με απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης (2008: 28.871), έναντι 73.794 γυναικών (2008: 31.023). Κατά πως φαίνεται, αυτό οφείλεται στο μαζικό κλείσιμο βιομηχανιών και βιοτεχνιών, καθώς επίσης και στην κρίση του τομέα των κατασκευών, όπου κατά κύριο λόγο εργάζονταν άνδρες.

5. Τα κοινωνικά προβλήματα της νεολαίας

Από τα προαναφερθέντα στοιχεία προκύπτει ότι *το εκπαιδευτικό μας σύστημα, ιδιαίτερα σήμερα με την μακροχρόνια κρίση που μαστίζει την ελληνική οικονομία, επιχειρείται να είναι προσαρμόσιμο μέσα από την περαιτέρω ευελιξία της αγοράς εργασίας με τους χαμηλούς μισθούς και τα μειωμένα έως ανύπαρκτά ασφαλιστικά και συνδικαλιστικά δικαιώματα.* Επιπλέον, τα στοιχεία δείχνουν ότι φέτος, το ποσοστό των μαθητών που σταμάτησαν το σχολείο καταγράφεται ίδιο με πέρυσι. Συγκεκριμένα, δεν γράφτηκε στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση κατά μέσο όρο το 11,4% των μαθητών, δηλαδή 70.000 παιδιά και έφηβοι που σταμάτησαν το σχολείο, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat το 2012.[1]

Από τα μέχρι τώρα στοιχεία αποδεικνύεται ότι η αγορά εργασίας από πλευράς εξυπηρέτησης των εργασιακών αναγκών είναι τραγική. Είναι τόσο τραγική, που ακόμη κι αν εφαρμοστεί η πρόταση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ για ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας με αισιόδοξους ρυθμούς της τάξης των 3,5%-4% το χρόνο, χρειάζεται μία εικοσαετία για την δημιουργία ενός εκατομμυρίου θέσεων εργασίας περίπου, που χάθηκαν την τετραετία 2010-2013, η δημιουργία

1. Αλεξάνδρα Τζαβέλλα, «Στης ανάγκης τα θρανία», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 6-10-2013.

των οποίων προϋποθέτει μία δεκαετία με ετήσιους ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ της τάξης του 7%-8%.[2]

Η νεολαία, σήμερα, βιώνει ένα παρόν δυσμενές με αβέβαιο μέλλον.

Η ανεργία, η φτώχεια, η χρήση ναρκωτικών και η επιδείνωση της ποιότητας ζωής είναι καθημερινά φαινόμενα. Η ψυχαγωγία έχει υποβαθμιστεί, ο πολιτιστικές δραστηριότητες έχουν ατονήσει, οι κοινωνικές σχέσεις έχουν ελαχιστοποιηθεί, η αδιαφορία και η αποξένωση κυριαρχούν.

Τα προβλήματα αυτά που αντιμετωπίζει η εργαζόμενη νεολαία και άλλα ακόμη (π.χ. ναρκωτικά κτλ.), καταρρακώνουν την προσωπικότητα του νέου και της νέας. Διότι, όλα είναι *«υπό αίρεση»*: η απασχόληση, η αμοιβή, το ωράριο, η κοινωνική ασφάλιση, ο βασικός μισθός, οι εργασιακές δεξιότητες, η ψυχαγωγία, η κάλυψη των ενδιαφερόντων τους, τα οράματα και οι φιλοδοξίες, η οικογένεια και τέλος η σχέση τους με την κοινωνία. Την ίδια στιγμή ελαχιστοποιείται και η μη συμμετοχή στα κοινά (στο συνδικάτο, τη γειτονιά, την τοπική αυτοδιοίκηση, τους πολιτικούς και πολιτιστικούς φορείς κτλ.), εφόσον η βασική σκέψη και ενέργεια εξαντλείται στην ύπαρξη ή όχι της εργασίας, ενώ εντείνεται ο ανταγωνισμός για *«μια θέση στον ήλιο»*.

Οι ασφυκτικοί ρυθμοί σπουδών, τα φροντιστήρια, η συνεχής αναζήτηση εργασίας, η απλήρωτη υπερωρία, η ελαστικότητα στα ωράρια, η εντατικοποίηση των ρυθμών δουλειάς, για όσους ακόμη έχουν, δεν έχουν καταργήσει μόνο το 8ωρο ή το πενθήμερο, αλλά και το ρεπό, άρα και τον περιορισμό του ελεύθερου χρόνου.

Το *μοντέλο της «απασχολησιμότητας»*, της *«πρακτικής άσκησης»* και της *«μαθητείας»* είναι η σύγχρονη ταυτότητα της νεολαίας. Ένα μοντέλο, το οποίο οδηγεί άμεσα στην ανασφάλιστη εργασία, καθώς επίσης στην υποταγή και την πλήρη εξάρτηση από τον εκάστοτε εργοδότη, όπου η νεολαία συνηθίζει να μην απαιτεί, να μη διεκδικεί, να μην αντιστέκεται, αγνοώντας την αλληλεγγύη και τη συλλογική δράση.

Έτσι, η συλλογική διαπραγμάτευση αντικαθίσταται από την ατομική, την παραίτηση από κάθε διεκδίκηση και την ατομικοποίηση, τα οποία έχουν περάσει στη συνείδηση μιας μεγάλης μερίδας νέων.

Όμως, τα κοινωνικά προβλήματα της νεολαίας (ανεργία, πολιτισμός, εκπαίδευση, ψυχαγωγία, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αποξένωση κλπ.) έχουν τη ρίζα τους στο υπάρχον κοινωνικο-οικονομικό σύστημα αλλοτρίωσης, εκμετάλλευσης και πολυεπίπεδης κρίσης. Μιας κρίσης, η οποία εκφράζεται όχι μόνο στο επίπεδο της οικονομίας, αλλά σε όλες τις φάσεις της ζωής είτε σε επίπεδο πολιτικό είτε πολιτιστικό είτε κοινωνικό. Εκφράζεται με την κατάρρευση αξιών, ιδανικών και αποξένωσης.

Αυτή η κρίση έχει, μεταξύ άλλων, ως συνέπεια την αύξηση της ανεργίας, την περαιτέρω ευελιξία της αγοράς εργασίας και την περικοπή των κοινωνικών δαπανών για τα προβλήματα των εργαζομένων και της νεολαίας.

2. Για περισσότερα δες την ηλεκτρονική έκδοση του περιοδικού «Ενημέρωση» (μηνιαία έκδοση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ), Σεπτέμβριος 2013, τεύχος 207, την παράγραφο με τίτλο: «Εναλλακτική μακροοικονομική πολιτική ανάπτυξης δια των μισθών και όχι δια της λιτότητας και των κερδών», σελ. 26-28. http://www.inegsee.gr/sitefiles/files/enim208.pdf

Σήμερα, χιλιάδες άνεργοι αποτελούν το τίμημα των μέχρι σήμερα εφαρμοζόμενων οικονομικών πολιτικών, οι οποίες τους οδηγούν στην οικονομική εξαθλίωση, στη φτώχεια και την ανέχεια. Χιλιάδες άνεργοι νέοι, χιλιάδες «αποτυχόντες» στις εξετάσεις ενός εκπαιδευτικού συστήματος που το μόνο που προωθεί είναι ο ανταγωνισμός, χιλιάδες απολυμένοι από τις επιχειρήσεις, χιλιάδες ανασφάλιστοι, σε ανθυγιεινές πολλές φορές συνθήκες εργασίας και τόσα άλλα που καθημερινά βιώνουμε, είναι τα αποτελέσματα του καπιταλιστικού εκμεταλλευτικού συστήματος.

Η ανεργία είναι το έδαφος που επάνω του ξετυλίγεται η επιθετικότητα του κεφαλαίου στις εργαζόμενες τάξεις για την περαιτέρω ευελιξία της αγοράς εργασίας και για την ανασυγκρότηση σε πιο συντηρητική κατεύθυνση των εργασιακών σχέσεων και του κράτους πρόνοιας.

Ακρογωνιαίος λίθος είναι η ένταξη των νέων εργαζόμενων στην παραγωγική διαδικασία στη βάση ενός *«νέου»* πλαισίου ευέλικτων εργασιακών σχέσεων και κράτους φιλανθρωπίας. Έτσι, η νεολαία, μεταξύ των άλλων εργαζομένων, αποτελεί το ζωντανό «πειραματόζωο», στο οποίο δοκιμάζονται και πραγματοποιούνται οι αναδιαρθρωτικές κινήσεις του κεφαλαίου και οι αλλαγές στην εργασία (ευελιξία και απορύθμιση της αγοράς εργασίας).

Παράλληλα, προωθείται συστηματικά, μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης η προβολή προτύπων που διαπαιδαγωγούν τη νεολαία στη βία, στον ανταγωνισμό, στη διαφθορά, στην έλλειψη ιδανικών, στην υποκουλτούρα, στην αδιαφορία, στον ωχαδελφισμό και στην αντιδραστική άποψη πως *«τίποτε δεν αλλάζει, κοίταξε εσύ να βολευτείς και άσε τους άλλους να πεθάνουν»*. Η ψυχαγωγία και το δικαίωμα στη μόρφωση γίνεται προνόμιο των πλουσίων. Η πλειονότητα των κινηματογραφικών ταινιών είναι ταινίες βίας και αντικοινωνικού περιεχομένου.

Έτσι, οι νέοι και οι νέες, με τα τεράστια κοινωνικά προβλήματα που αναφέραμε, οι απογοητευμένοι, που πλήττονται με την ανία τους σε αμφιβόλου ποιότητος τρόπους ψυχαγωγίας και διασκέδασης, γίνονται η εύκολη λεία ναρκοπαραβατικών συμπεριφορών, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την κοινωνική διάβρωση.

6. Προτάσεις

Τελικά, υπάρχουν λύσεις;

Τα συνδικάτα διεκδικούν την αντικατάσταση αυτού του μοντέλου με ένα άλλο, το οποίο θα δίνει έμφαση στη γνώση, στη μεταμόρφωση του παραγωγικού συστήματος (clusters), στην αύξηση της απασχόλησης, στις δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις και στην οικονομική ανάπτυξη.

Έτσι, στο πλαίσιο αυτού του αναπτυξιακού μοντέλου η συλλογική διαπραγμάτευση θα πρέπει να επανέλθει έναντι της ατομικής διαπραγμάτευσης και της εξατομίκευσης. Ταυτόχρονα, είναι αναγκαίο να προωθεί και να ενισχύει την συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία και την διεκδίκηση αύξησης τμήματος του παραγόμενου πλούτου στους εργαζόμενους.

Από τα προαναφερθέντα, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα, εκτός από την διαμόρφωση, τον σχεδιασμό, και την υλοποίηση ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου, να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν ειδικότερα μέτρα προώθησης της απασχόλησης των νέων και ένα πρόγραμμα που να αφορά τη

νεολαία, με βάση τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες της, ακόμη και σε κάθε γεωγραφική περιφέρεια, όπου θα συζητούνται και θα διαμορφώνονται πρωτίστως από τους νέους και τις νέες. Πιο συγκεκριμένα, προς αυτή την κατεύθυνση διάφοροι φορείς (συνδικάτα, σύλλογοι, πολιτικές νεολαίες κτλ.), έχουν επεξεργαστεί αντίστοιχες προτάσεις, οι οποίες συμπυκνώνονται στα εξής:

1) Ένα από τα βήματα που μπορούν να γίνουν είναι να υπάρξουν πρωτοβουλίες για τη συγκρότηση Επιτροπών ή Ενώσεων Νέων, εκλεγμένων και ανακλητών από συνελεύσεις νεολαίας, σε επίπεδο συνοικίας, διαμερίσματος ή πόλης, οι οποίες θα επιδιώκουν τη συσπείρωση των νέων εργαζομένων, ανέργων, αποφοίτων, εργαζόμενων μαθητών, μαθητών κλπ., με κέντρο δράσης συγκεκριμένα ζητήματα, τα οποία θα εκφράζουν, θα συντονίζουν και θα αγκαλιάζουν κάθε μορφή έκφρασης, δράσης και οργάνωσης της νεολαίας, χωρίς αποκλεισμούς. Και οι συνελεύσεις νεολαίας είναι ένα πρώτο βήμα για τη συμμετοχή της στα κοινά.

2) Οι νέοι που ζητούν πρώτη φορά εργασία, καθώς επίσης οι απόφοιτοι όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης να θεωρούνται άνεργοι και να δικαιούνται επίδομα ανεργίας σε περίπτωση που μέσα σε κάποιο χρονικό διάστημα δεν θα βρουν εργασία. Ταυτόχρονα, να υπάρξει κοινωνική πολιτική, ιδιαίτερα για τους ανέργους (περίθαλψη, δωρεάν μετακίνηση, ψυχαγωγία κτλ.).

3) Να ενταθούν τα μέτρα ελέγχου όσον αφορά την εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας.

4) Για τους εργαζόμενους μαθητές, σπουδαστές και φοιτητές να καθιερωθεί η εξάωρη εργασία χωρίς μείωση των αποδοχών.

5) Να δημιουργηθούν μέσα και έξω από τους χώρους εργασίας αίθουσες ψυχαγωγίας με βιβλιοθήκη, μουσική, παιχνίδια κ.ά., ώστε να ανακοπεί οι νέοι και οι νέες να υποσιτίζονται πνευματικά, προκειμένου να μπορούν να καλύψουν τον ελεύθερο χρόνο τους δημιουργικά.

6) Όπως έδειξε η εμπειρία του Μεσοπολέμου, μία από τις λύσεις είναι η δημιουργία Δικτύου ή κινήματος κατά της ανεργίας και της επισφαλούς απασχόλησης, όπου οι εργαζόμενοι και οι άνεργοι δεν θα αισθάνονται μόνοι τους, αλλά θα είναι κοινωνικά ενεργοί και θα αποκτήσουν τη δυναμική της συλλογικότητας και της ένταξης σε μία κοινωνική ομάδα, μέσω της οποία θα διεκδικήσουν την επίλυση των προβλημάτων τους.

7) Η **δημιουργία**, έστω και σε πιλοτική βάση, Συμβουλευτικών Κοινωνικών Κέντρων Υποστήριξης των Εργαζομένων, των Ανέργων και των Νέων, με στόχο την αποθυματοποίησή τους, επειδή πολλές φορές εξαιτίας των καθημερινών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οδηγούνται στην περιθωριοποίηση και στην αντικοινωνική συμπεριφορά.[3]

Τέλος, είναι αναγκαίο να βρεθούν τρόποι δραστηριοποίησης, ειδικά της εργαζόμενης νεολαίας, στις συνδικαλιστικές οργανώσεις (πρωτοβάθμια σωματεία,

3. Για περισσότερα δες Δ. Κατσορίδας – Γ. Λεχουρίτης, «Οι Κοινωνικές και Ψυχολογικές Επιπτώσεις της Ανεργίας», περιοδικό *Ενημέρωση* (μηνιαία έκδοση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ), Δεκέμβριος 2010, τεύχος 178.

δευτεροβάθμιες ομοσπονδίες και εργατικά κέντρα), με τη δημιουργία Επιτροπών Νέων εργαζόμενων παντού, στις οποίες οι νέοι θα προωθούν τις διεκδικήσεις τους. Κάθε *Επιτροπή Νέων* θα έχει μόνιμες επιτροπές ανέργων, καθώς επίσης επιτροπές για τους εργαζόμενους σε άτυπες μορφές εργασίας, για τους ανήλικους εργαζόμενους και για τους άνεργους επιστήμονες.

Πίνακας 1
Άνεργοι 15-29 ετών ανά ομάδες ηλικιών (2008-2013)

2013				
Ομάδες Ηλικιών	**ΣΥΝΟΛΟ**	Έχει εργαστεί στο παρελθόν	Νεοεισερ-χόμενοι	>12 μηνών
15-19 ετών	**29.815**	1.873	27.942	10.133
20-24 ετών	**148.783**	47.913	100.870	80.102
25-29 ετών	**255.236**	160.028	95.208	167.209
Νέοι 15-29 ετών	**433.834**	**209.814**	**224.020**	**257.444**
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΕΡΓΩΝ	1.350.434	1.040.236	310.198	902.455
2008				
Ομάδες Ηλικιών	**ΣΥΝΟΛΟ**	Έχει εργαστεί στο παρελθόν	Νεοεισερχόμενοι	>12 μηνών
15-19 ετών	**12.702**	1.582	11.120	4.453
20-24 ετών	**59.082**	16.286	42.796	23.943
25-29 ετών	**84.313**	43.575	40.738	41.136
Νέοι 15-29 ετών	**156.097**	**61.443**	**94.654**	**69.532**
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΕΡΓΩΝ	357.142	226.824	130.318	183.814
Απόλυτες μεταβολές 2008-2013				
Ομάδες Ηλικιών	**ΣΥΝΟΛΟ**	Έχει εργαστεί στο παρελθόν	Νεοεισερχόμενοι	>12 μηνών
15-19 ετών	**17.113**	291	16.822	5.680
20-24 ετών	**89.701**	31.627	58.074	56.159
25-29 ετών	**170.923**	116.453	54.470	126.073
Νέοι 15-29 ετών	**277.737**	**148.371**	**129.366**	**187.912**
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΕΡΓΩΝ	993.292	813.412	179.880	718.641

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛΣΤΑΤ, Ε.Ε.Δ. 2008, 2013 (Β΄ τριμήνου)
Επεξεργασία στοιχείων: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (Γ. Κρητικίδης)

Πίνακας 2
Άνεργοι 15-29 ετών ανά φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης 2008-2013

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	2013	2008	2008-2013
1. Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακός τίτλος	8.576	2.669	5.907
2. Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών	67.244	24.433	42.811
4. Πτυχίο Ανώτερης Τεχν. Επαγ. Εκπαίδευσης	116.055	43.360	72.695
Γ· ΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	191.875	70.462	121.413
5. Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	175.790	59.894	115.896
6. Απολυτήριο 3-ταξ Μέσης Εκπαίδευσης	32.241	14.800	17.441
7. Απολυτήριο Δημοτικού	31.141	10.162	20.979
8. Μερικές τάξεις Δημοτικού	1.521	148	1.373
9. Δέν πήγε καθόλου σχολείο	1.264	631	633
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΕΡΓΩΝ ΝΕΩΝ 15-29 ετών	**433.834**	**156.097**	**277.737**

Άνδρες

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	2013	2008	2008-2013
1. Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακός τίτλος	4.142	1.678	2.464
2. Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών	21.624	6.796	14.828
4. Πτυχίο Ανώτερης Τεχν. Επαγ. Εκπαίδευσης	47.153	15.127	32.026
Γ· ΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	72.919	23.601	49.318
5. Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	101.997	28.871	73.126
6. Απολυτήριο 3-ταξ Μέσης Εκπαίδευσης	22.489	7.051	15.438
7. Απολυτήριο Δημοτικού	21.776	5.621	16.155
8. Μερικές τάξεις Δημοτικού	697	0	697
9. Δέν πήγε καθόλου σχολείο	1.016	336	680
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΕΡΓΩΝ ΑΝΔΡΩΝ 15-29 ετών	**220.894**	**65.480**	**155.414**

Γυναίκες

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	2013	2008	2008-2013
1. Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακός τίτλος	4.434	991	3.443
2. Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών	45.620	17.637	27.983
4. Πτυχίο Ανώτερης Τεχν. Επαγ. Εκπαίδευσης	68.902	28.233	40.669
Γ· ΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	118.956	46.861	72.095
5. Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	73.793	31.023	42.770
6. Απολυτήριο 3-ταξ Μέσης Εκπαίδευσης	9.752	7.749	2.003
7. Απολυτήριο Δημοτικού	9.365	4.541	4.824
8. Μερικές τάξεις Δημοτικού	824	148	676
9. Δέν πήγε καθόλου σχολείο	248	295	-47
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΕΡΓΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ 15-29 ετών	**212.940**	**90.617**	**122.323**

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛΣΤΑΤ, Ε.Ε.Δ. 2008, 2013 (Β· τριμήνου)
Επεξεργασία στοιχείων: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (Γ. Κρητικίδης)

Πίνακας 3
Απασχολούμενοι 15-29 ετών ανά τομέα παραγωγής 2008-2013

ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	2013	2008	2008-2013	%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	37.819	54.827	-17.008	-31,0%
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	66.659	208.171	-141.512	-68,0%
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ	*339.164*	589.381	-250.217	-42,5%
ΣΥΝΟΛΟ	**443.642**	**852.379**	**-408.737**	**-48,0%**
	Ποσοστιαία συμμετοχή			
ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	**2013**	**2008**	**2008-2013**	
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	8,5%	6,4%	4%	
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	15,0%	24,4%	35%	
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ	76,4%	69,1%	61%	
ΣΥΝΟΛΟ	**100,0%**	**100,0%**	**100%**	

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛΣΤΑΤ, Ε.Ε.Δ. 2008, 2013 (Β΄ τριμήνου)
Επεξεργασία στοιχείων: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (Γ. Κρητικίδης)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ

7-8 Οκτωβρίου 2013
Συμμετοχή του ΙΝΕ–ΓΣΕΕ (*Χρ. Τριανταφύλλου*), σε συνάντηση ομάδας εργασίας στις Βρυξέλλες, με αντικείμενα το σχεδιασμό και την υλοποίηση παιδαγωγικού υλικού του Ευρωπαϊκού Συνδικαλιστικού Ινστιτούτου (ETUI), στο θέμα: **«Λιτότητα, δικαιώματα και δημοκρατία: ανάγκη για ένα Κοινωνικό Σύμφωνο για την Ευρώπη»,** καθώς επίσης και την προετοιμασία ευρωπαϊκού σεμιναρίου εκπαίδευσης εκπαιδευτών συνδικαλιστικής επιμόρφωσης στο παραπάνω θέμα, το οποίο θα διεξαχθεί στην Μαδρίτη τον Νοέμβρη 2013.

9 Οκτωβρίου 2013
Συμμετοχή του ΙΝΕ–ΓΣΕΕ (*Χρ. Τριανταφύλλου*) σε συνεδρίαση της Παιδαγωγικής Συμβουλευτικής Επιτροπής του Ευρωπαϊκού Συνδικαλιστικού Ινστιτούτου (ETUI) στις Βρυξέλλες, με θέματα εργασίας τον απολογισμό και προγραμματισμό των δραστηριοτήτων για την επόμενη περίοδο.

17 Οκτωβρίου 2013
Συμμετοχή του ΙΝΕ–ΓΣΕΕ (Α. Καψάλη) σε ημερίδα στο Πάντειο Πανεπιστήμιο που διοργάνωσε η Επιστημονική Εταιρία για την Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη, με θέμα: *«Μετανάστευση και Φύλο. Από την αδήλωτη εργασία στην ένταξη».* Το θέμα εισήγησης του Α. Καψάλη ήταν *«Σύγχρονες τάσεις αντιμετώπισης της αδήλωτης εργασίας και απασχόληση μεταναστριών»*.

17 Οκτωβρίου 2013
Συμμετοχή του Καθηγητή Πάντειου Πανεπιστημίου και υπεύθυνου του Τομέα Εργασιακών Σχέσεων του ΙΝΕ–ΓΣΕΕ (Γ. Κουζή), σε ημερίδα που διοργάνωσε η Επιστημονική Εταιρία για την Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη, με θέμα: *«Μετανάστευση και Φύλο. Από την αδήλωτη εργασία στην ένταξη».* Το θέμα εισήγησης του Γ. Κουζή ήταν *«Μετανάστριες και αδήλωτη εργασία: Συνδυασμός απόλυτης εκμετάλλευσης»*.

21 Οκτωβρίου 2013
Συμμετοχή του Καθηγητή Πάντειου Πανεπιστήμιου Σ. Ρομπόλη και Επιστημονικού Διευθυντή του ΙΝΕ, σε ημερίδα του Εργατικού Κέντρου Καλαμάτας για την παρουσίαση της Έκθεσης του ΙΝΕ για την Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση του 2013.

24 Οκτωβρίου 2013
Συμμετοχή του Καθηγητή Πάντειου Πανεπιστήμιου, Σ. Ρομπόλη, και Επιστημονικού Διευθυντή του ΙΝΕ σε Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, και διοργάνωσε η Ένωση των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης της Ευρώπης, με θέμα εισήγησης: *«Απασχόληση και ανεργία και στρατηγικές επιλογές καταπολέμησης της ανεργίας».*

30 Οκτωβρίου 2013
Συμμετοχή του Καθηγητή Πάντειου Πανεπιστήμιου, Σ. Ρομπόλη, και Επιστημονικού

Διευθυντή του ΙΝΕ, σε ημερίδα του Εμπορικού Επιμελητηρίου Ελλάδας για την παρουσίαση της Έκθεσης του ΙΝΕ για την Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση του 2013.

1 Νοεμβρίου 2013

Συμμετοχή του ΙΝΕ–ΓΣΕΕ (Α. Καψάλη) σε εκδήλωση συζήτηση που διοργάνωσε το Στέκι Αλληλεγγύης και Πολιτισμού στα Σεπόλια με θέμα: «*Φασισμός: Απειλή για δημοκρατικά δικαιώματα και ελευθερίες των εργαζομένων».*

4 Νοεμβρίου 2013

Συμμετοχή του Καθηγητή Πάντειου Πανεπιστήμιου, Σ. Ρομπόλη, και Επιστημονικού Διευθυντή του ΙΝΕ, σε ημερίδα του Εργατικού Κέντρου Κορίνθου για την παρουσίαση της Έκθεσης του ΙΝΕ για την Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση του 2013.

13 Νοεμβρίου 2013

Συμμετοχή του Καθηγητή Πάντειου Πανεπιστήμιου, Σ. Ρομπόλη, και Επιστημονικού Διευθυντή του ΙΝΕ, σε ημερίδα του Εργατικού Κέντρου Λασιθίου με θέμα εισήγησης, «Οικονομική κρίση και κοινωνική ασφάλιση: Η εναλλακτική πρόταση των συνδικάτων».

18 Νοέμβρη 2013

Συμμετοχή του Καθηγητή Πάντειου Πανεπιστήμιου, Σ. Ρομπόλη, και Επιστημονικού Διευθυντή του ΙΝΕ, σε ημερίδα του Ελληνοαμερικανικού Επιμελητηρίου με θέμα: *«Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη»*. Το θέμα εισήγησης του Επιστημονικού Διευθυντή του ΙΝΕ ήταν *«Επανασχεδιάζοντας το Μέλλον»*.

18-19 Νοέμβρη 2013

Συμμετοχή του επιστημονικού συμβούλου του ΙΝΕ, Χρ. Τριανταφύλλου, στην διοργάνωση ευρωπαϊκού σεμιναρίου εκπαίδευσης εκπαιδευτών συνδικαλιστικής επιμόρφωσης του Ευρωπαϊκού Συνδικαλιστικού Ινστιτούτου (ETUI) στην Μαδρίτη, με θέμα: «Λιτότητα, δικαιώματα και δημοκρατία: ανάγκη για ένα κοινωνικό σύμφωνο για την Ευρώπη». Το θέμα εισήγησης του Χρήστου Τριανταφύλλου ήταν: «Πολιτικές λιτότητας, αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις και στην διαμόρφωση των μισθών στην Ευρώπη».

20-22 Νοέμβρη 2013

Συμμετοχή του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (Χρ. Τριανταφύλλου), στην ετήσια Ευρωπαϊκή Διάσκεψη για την Συνδικαλιστική Επιμόρφωση του Ευρωπαϊκού Συνδικαλιστικού Ινστιτούτου (ETUI) στην Μαδρίτη.

Οι βασικές ενότητες του προγράμματος εργασιών ήταν: α) *«Από την λιτότητα στην δημοκρατία: ένα κοινωνικό συμβόλαιο για την Ε.Ε.»* (εισηγήσεις γενικών γραμματέων της Συνομοσπονδίας Ευρωπαϊκών Συνδικάτων και των Ισπανικών συνδικαλιστικών οργανώσεων, διευθύντριας του εκπαιδευτικού κέντρου Actrav της ΔΟΕ, προέδρου της ομάδας εργαζομένων της ευρωπαϊκής ΟΚΕ), β) *η ευρωπαϊκή συνδικαλιστική επιμόρφωση: ένα απαραίτητο εργαλείο*. Επίσης, άλλες ενότητες που συζητήθηκαν ήταν: στρατηγική & πρόγραμμα δραστηριοτήτων του ETUI, από την καινοτομία στην συστηματοποίηση (παρουσιάσεις παιδαγωγικών εργαλείων), ενεργός μάθηση και συνδικαλιστική επιμόρφωση, επιμόρφωση νέων συνδικαλιστικών στελεχών.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ
Ιουλιανού 24, Τ.Κ. 104 34
Κωδ. 3385